

KRONIKA

Skaistė Barkutė

Klaipėdos universitetas

KONFERENCIJOSE SVARSTYTOS ETIKOS OBJEKTIVUMO IR SEKULIARIZMO SAMPRATOS PROBLEMAS

2016 m. kovo 31 – balandžio 1 d. teko dalyvauti tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Objektyvumas etikoje“ (*Objectivity in Ethics*), kurią surengė Utrechto universiteto (Nyderlandai) Filosofijos ir religijos studijų katedra. Mokslinio komiteto vadovas, Utrechto universiteto filosofijos garbės profesorius dr. Herman Phillipse, pradėdamas renginį, pristatė esmingiausius aspektus ir problemas, kurios turėjo būti aptartos konferencijoje. Profesoriaus nuomone, dauguma iš mūsų sutinka, kad moralinės normos ir imperatyvai yra objektyvesni už estetinius vertinimus arba skonio taisykles. Nors kasdieniai moraliniai sprendimai vertinami kaip objektyvūs ir nepriklausomi nuo kieno nors asmeninių troškimų ir polinkių, tačiau filosofai nesutaria beveik dėl visų etikos objektyvumo aspektų. Rimta problema H. Phillipse įvardijo moralinių ypatybių nepritaikomumą mokslu grindžiamai žmogaus pasaulėžiūrai. Todėl, akcentavo profesorius, konferencijos tikslas – ištirinėti filosofinių požiūrių dėl moralės objektyvumo įvairovę ir įvertinti šių požiūrių pagrįstumą. Objektyvumo klausimas moralės paradigmoje yra itin aktualus dėl individo sąmonės struktūros sudėtingumo ir nevienodų jį supančios aplinkos percepcijos galimybių. Todėl plenarinių posėdžių prelegentų – prof. dr. Allan Gibbard (Mičigano universitetas, JAV), prof. dr. Catherine Wilson (Jorko universitetas, JK), prof. dr. Sophie Grace Chapell (Atvirasis universitetas, JK) ir prof. dr. Sharon Street (Niujorko universitetas, JAV) – pranešimuose dominavo esminių moralės dalykų ir empirinių mokslų objektyvumo skirties

analizė, normatyvumo klausimas ir problemos, moralės objektyvumas ir žmogaus prigimtis, svarstymai, ar galimas autentiškų ypatybių reprezentavimas pasitelkiant normatyvias sąvokas. A. Gibbard įsitikinęs, kad daugelis normatyvių klausimų turi objektyvius atsakymus, o normatyviosios ypatybės yra natūralios ypatybės, tačiau normatyviniai konceptai skiriasi nuo natūralistinių. Todėl lieka tam tikros svarbios situacijos, kai empiriniai mokslai gali būti objektyvūs, o tuo pat būdu atliekami normatyviniai tyrinėjimai – ne. C. Wilson nuomone, tam, kad išvengtume moralinės tiesos interpretavimo kaip paprasčiausios naudingos socialinės fikcijos, reikia moralės epistemologiją išvesti iš moralės istoriografijos. S. G. Chapell teigimu, klausimas, kaip siejasi deskriptyvumas ir normatyvumas, turėtų būti keliamas ne Demokrito mikrofizikiniame (atomų visatos) lygmenyje, bet kasdienio gyvenimo, intencionalios psichologijos ir žmogiškumo lygmenyje. Profesorės nuomone, šiame lygmenyje iškeltas klausimas apie moralines tiesas, faktus ar tikrovę liaujasi mus trikdęs, todėl tampa galimi visiškai natūralūs ir intuityvūs atsakymai. Besispecializuojanti metaetikos srityje profesorė adjunktė Sh. Street, kuri buvo ypač dažnai cituojama visų be išimties konferencijos pranešėjų, tiek savo moksliniuose darbuose, tiek ir skaitytame pranešime akcentavo būtinybę suderinti mūsų normatyvumo supratimą su moksline pasaulio samprata. Pranešime prelegentė atskleidė, kodėl šiulaikiniai metaetikos specialistai dažnai papuola į aklavietę. Jos nuomone, mokslininkai, dirbantys sekuliarios analitinės metaetikos srityje, turi pernelyg siaurą požiūrį į moralės epistemologiją bei praleidžia patrauklų alternatyvų modelį, pagal kurį etinės tikrovės išvalgos įgyjamos ne intuicija, jausmais, proto ar empiriniais tyrimais, bet sutelktu dėmesiu. Šiuo būdu etinis tikrovės supratimas įgyjamas atidžiai, apdairiai kreipiant dėmesį į pasaulį – tiek vidinį, tiek išorinį; būdu, primenančiu sąmoningumo meditaciją.

Konferencijoje dalyvavo 75 mokslininkai iš viso pasaulio: Berno (Šveicarija), Oksfordo (JK), Kembridžo (JK), Vindzoro (Kanada), Leipcigo (Vokietija), Sapienzos (Roma), Niujorko (JAV), Miuncheno (Vokietija), Rijekos (Kroatija), Brauno (JAV), Lavalio (Kanada) universitetų. Prelegentų pranešimų dėmesio centre – objektyvumas etikoje ir mokslinės perspektyvos, moralės objektyvumo ribos ir sąlygos, moralės objektyvumo funkcijos. Tiek po kiekvieno pranešėjo kalbos, tiek kavos pertraukėlių metu vyko karštos diskusijos sprendžiant objektyvumo, kaip ypatingo reiški-

nio, problemą, taip pat bandant rasti nors apytikriai bendrą nuomonę dėl objektyvumo etikoje konceptualizavimo ir etikos interpretavimo iš praktinės savipratos perspektyvos.

Šiai konferencijai aš taip pat buvau parengusi ir pasiūlusi pranešimą tema: *Dialectics of Conscience: A Relation between Objectivity and Subjectivity of moral reflections of the Lithuanian writer Gabrielė Petkevičaitė during World War I* („Sąžinės dialektika: objektyvumo ir subjektyvumo santykis lietuvių rašytojos Gabrielės Petkevičaitės moraliniuose svarstymuose Pirmojo pasaulinio karo metu“). Tačiau ji nebuvo įtraukta į programą, nes, kaip įžanginėje kalboje akcentavo H. Phillipse, norėta surengti išimtinai tik filosofinius (atmetant kitas disciplinas) klausimus nagrinėjančią konferenciją.

Taip jau sutapo, kad mano pranešimas tema *Response of Enlightenment in Lithuania of the late 19TH and early 20TH century: the problem of the conception of conscience's freedom* („Apšvietos atgarsiai XIX a. pabaigos – XX a. pradžios Lietuvoje: sąžinės laisvės sampratos problema“) buvo įtrauktas į tarptautinės konferencijos-kolokviumo „Švietimo epocha ir sekuliarizmas“ (*Enlightenment and Secularism*), vykusio 2016 m. gegužės 20–22 d. Krokuvos Jogailos universitete, programą. Kolokviume dalyvavo apie 40 dalyvių iš įvairių pasaulio šalių: Airijos, Kanados, Jungtinės Karalystės, Lietuvos, Turkijos, Vengrijos, Norvegijos, Italijos, Ispanijos, Lenkijos, Vokietijos, Islandijos, Belgijos. Plenarinio posėdžio prelegentai – prof. Jocelyn Maclure (Lavalio universitetas, Kanada) ir dr. Graeme Smith (Čičesterio universitetas, JK) – dalijosi savo įžvalgomis apie sąžinės ir religijos laisvės sampratą sekuliariame modernumo amžiuje, o prof. Sorin Baiasu (Keele universitetas, JK) ir dr. Alice Pinheiro-Walla (Dublino Trejybės koledžas, Airija) pristatė vieno iš įtakingiausių Švietimo filosofų – Immanuelio Kanto minties laisvės ir religijos kritikos koncepcijas. J. Maclure atkreipė dėmesį į esminį sekuliaraus amžiaus bruožą – religijų įvairovę ir pliuralistinį religingumo būdą. Autoriaus tikslas buvo išsiaiškinti, kaip galėtų būti įmanoma tikrai sekuliari valstybė, t. y. valstybė, sugebanti suteikti kiekvienam piliečiui sąžinės ir religijos laisvę bei gerbti ją nepaisant piliečių pasaulėžiūros ir gėrio koncepcijos skirtumų. Prelegento įsitikinimu, subjektyvistinė religijos laisvės koncepcija yra priimtiniausia esant tokiai religijų įvairovei. G. Smith savo pranešime pristatė binarinio poliariškumo – individualios sąžinės ir politinės visuomenės – fenomeną,

kai religingi tikintieji gyvena sekularioje politinėje bendruomenėje ir kultūroje, nesukeldami grėsmės sekuliarios visuomenės integralumui ir kartu neaukodami savo įsitikinimų. Prelegentas pristatė hipotezės, kad liberalios idėjos yra skolingos krikščionybei, tyrimus. G. Smith'o teigimu, neįmanoma suprasti sekuliarizmo idėjos, nepripažįstant, kad jo šaknys yra krikščioniškos. Konferencijoje pranešimus skaitė ir du Vilniaus universiteto doktorantai: Gintas Karalius (*Freedom of Thought and the Deification of Politics*) ir Domantas Markevičius (*The Political Theology of Thomas Hobbes and the Problem of Secularization in Contemporary Europe*). Kituose pranešimuose buvo pristatomi Švietimo epochos mąstytojų idėjų laisvės tema tyrimai ir šių idėjų atgarsiai (įtaka) šiuolaikinėje visuomenėje. Savo pranešime, pristatydama Vinco Kudirkos, Povilo Višinskio ir Gabrielės Petkevičaitės kūrinių analizę, užsienio mokslininkus supažindinau su Švietimo idėjų sklaida XIX a. pabaigos – XX a. pradžios Lietuvoje ir sąžinės bei religijos laisvės sampratos problema.

Apibendrindama konferencijose išklausytus pranešimus ir mokslininkams labiausiai rūpimus klausimus, galėčiau teigti, kad etikos objektyvumo ir normatyvumo, taip pat vertybių problema modernioje pliuralistinėje visuomenėje tebėra aktuali. Tačiau, mano nuomone, sąžinės, minties ir religijos laisvės deklaravimas neturėtų užgožti vidinės laisvės svarbos, kuri implikuoja asmenybės tobulėjimą ir sąmoningą įsipareigojimų prisiėmimą.